

The background is a watercolor illustration. The top half features bold, expressive strokes of red, pink, and purple. The bottom half is dominated by a large, textured wash of purple and blue. On the right side, a detailed illustration of a church tower with a cross on top is visible, set against a lighter, cloudy sky. The overall style is artistic and evocative.

El Catllar

Passió castellera

250 anys de tradició (1770-2020)

Joan Rovira i Miró

L'AI XECADOR · 33

▣ Cossetània

Joan Rovira i Miró

*El Catllar,
passió castellera*

• Col·lecció L'Aixecador — 33 •

*El Catllar,
passió castellera*

250 anys de tradició (1770-2020)

Joan Rovira i Miró

Editar amb la col·laboració de l'Ajuntament del Catllar

Ajuntament del Catllar

Primera edició: agost del 2021

© Joan Rovira i Miró

© de l'edició:

9 Grup Editorial

Cossetània Edicions

C/ de la Violeta, 6 — 43800 VALLS

Tel. 977 60 25 91

cossetania@cossetania.com • www.cossetania.com

Ajuntament del Catllar

Plaça de la Vila, 1

43764 El Catllar

Tel. 977 65 31 01

ajuntament@elcatllar.cat • www.elcatllar.cat

Director de la col·lecció: Xavier Brotons Navarro

Disseny i composició: 3 × Tres

Imatge de la coberta: Pere Joan Salas

Impressió: Romanyà Valls, SA

ISBN: 978-84-1356-072-4

DL T 699-2021

Índex

Presentació, per Joan Morlà i Mensa	7
Nota preliminar.....	9
El Baix Gaià, terra de castells	11
La comarca.....	11
Els castells	14
El Catllar.....	16
El ball de valencians (s. XVIII)	21
La situació al Catllar.....	21
L'origen dels castells	23
1770. El ball del Catllar fa el primer castell de sis pisos	25
Època de prohibicions	27
Els Xiquets de Valls arriben al Catllar (1808-1873)	31
El Catllar entre la Guerra del Francès i el Sexenni Democràtic	31
El final de la guerra i la formació dels Xiquets de Valls	34
La Primera Època d'Or i el paper dels aficionats.....	36
Els Xiquets a la vila. L'exemple de 1844.....	38
Una època daurada i un cronista excel·lent (1874-1884)	41
1874 i 1875	42
Festa major 1876.....	43
Sant Nicasi 1876.....	44
Festa major 1877.....	44
Sant Nicasi 1877	47
Festa major 1878.....	47
Festa major 1879.....	48
Sant Nicasi 1879	50
Festa major 1880.....	51
Festa major 1881.....	51
Festa major 1882.....	56
1883 i 1884	57
La pervivència de la Primera Època d'Or en la memòria oral.....	57

Quinze anys per matar una tradició (1885-1900)	59
Crisi sanitària. El còlera de 1885	60
Crisi agrària. La fil·loxera.....	61
Crisi política. Catalunya-Espanya.....	62
El final del Catllar casteller.....	65
La festa major del Catllar en el segle XIX	67
Els actes religiosos	67
Els actes populars	68
Els actes musicals	69
Els castellers catllarencs, retrats d'una afició entesa.....	71
Pau Armengol i Martí	71
Anton Pallarès i Bertran, <i>Hereu Barraqué</i>	71
Lluís Solsona i Rull	72
Joan Vidal i Cunillera, <i>Gavarró</i>	73
Ramon Roca i Vilà, el cronista dels Xiquets de Valls.....	75
Naixement	75
Anys de mobilitat.....	76
El Catllar.....	77
Tarragona.....	82
Últimes notícies	83
75 anys d'espera (1899-1974).....	85
Context catllarenc	85
Context casteller.....	88
La represa (1975-1985)	93
Els Nois de la Torre	93
Els Castellers d'Altafulla	94
Els Marrecs del Catllar	114
Plaça de vuit (1986-1996)	117
La Jove de Tarragona	117
Els Xiquets de Reus.....	119
La Joves de Valls.....	121
Els Xiquets de Tarragona	123
Els Minyons de Terrassa	125
Plaça de nou (1997-2012)	127
La Vella de Valls	127
Els Castellers de Vilafranca.....	129
Dues colles més.....	131
2008. El tres de vuit amb l'agulla	132
Els castells al castell	136

Set anys pletòrics (2013-2019)	139
2013 i 2014. L'inici de tot	139
2015. L'any dels tres pilars de vuit	142
2016 i 2017. D'Olivé a Porta	144
Castells per Sant Jaume	146
2018 i 2019. La Raval queda neta	148
Conclusions	153
ANNEXOS DOCUMENTALS I ESTADÍSTICS	
Les dotze cròniques castelleres de Ramon Roca i Vilà (1877-1883)	157
El Catllar, 1877	157
El Catllar, 1878	158
Santa Tecla a Tarragona, 1878	160
El Catllar, 1879	160
Santa Tecla a Tarragona, 1879	161
Santa Tecla a Tarragona, 1880	163
La Riera, 1881	165
El Catllar, 1881	166
Santa Tecla a Tarragona, 1881	167
Santa Tecla a Tarragona, 1882	168
Sant Magí a Tarragona, 1883	170
Santa Tecla a Tarragona, 1883	171
Cròniques de Ramon Roca sobre l'actualitat catllarenca	173
<i>La Opinión</i> . Correspondència. 12/9/1879	173
<i>La Opinión</i> . Correspondència. 1/12/1880	173
<i>La Opinión</i> . Correspondència. 23/5/1882	174
Quadre d'actuacions documentades al Catllar. Segles XIX-XXI	177
Estadístiques de la Segona Època d'Or	187
Relació de colles que han actuat al Catllar (1975-2019)	187
Relació de castells superiors o iguals a la torre de vuit (1988-2019) ...	188
Estadístiques dels castells iguals o superiors a la torre de vuit	188
Bibliografia i fonts documentals	195
Bibliografia	195
Fonts documentals	199

Presentació

El dia 16 de novembre de 2010 la UNESCO va declarar els castells Patrimoni Immaterial de la Humanitat i, en el discurs amb motiu de la declaració, deien: «Els castells són una tradició cultural viva que emergeix del poble, i s'han convertit en una de les millors expressions de la cultura tradicional i popular de Catalunya, singular i universal.»

El Catllar, i concretament amb la Raval, s'ha convertit al llarg dels anys en una part important d'aquesta tradició. L'aportació del nostre municipi arrenca en el segle XVIII, en què es té constància de la realització d'un ball de valencians, i, amb l'evolució al llarg de la història, la diada del Catllar s'ha convertit en una data imprescindible dins del calendari casteller.

La Raval és una plaça petita, la més petita de les grans places castelleres, però les mides, les moltes referències lineals als edificis i el respecte dels catllarencs i catllarenques pels castells la fan una plaça especial i estimada per totes les colles.

Així, cada d'any, el quart cap de setmana d'agost arriba la festa major i la plaça s'omple de colors i dels sons de les gralles i tot el món casteller està pendent del que passa al Catllar. Voldria recordar que en els últims anys la plaça ha vist descarregar castells de gamma extra i això l'ha convertida en referent del món casteller.

Desgraciadament, la pandèmia de la Covid-19 ha fet aturar el món, i en concret el casteller s'ha vist fortament castigat, on el contacte humà és estret quan es fan castells i per això en les diades de 2020 i 2021 no hem pogut gaudir de castells. Tot i això, el Catllar no ha deixat de banda el compromís amb el món casteller i el dissabte a la tarda de la nostra festa major hem estat a la Raval realitzant actes al voltant dels castells: el 2020, amb un col·loqui amb caps de colla de la Colla Vella dels Xiquets de Valls, la Colla Jove dels Xiquets de Tarragona i els Castellers de Vilafranca, i, el 2021, amb la presentació del llibre que teniu a les mans.

Aquest llibre ens explica la història de la Raval, de catllarencs i catllarenques, de castellers i castelleres, de castells, d'intents, d'intents carregats i descarregats... És un llibre que fa un recorregut al llarg de la història per deixar constància de la nostra aportació al Patrimoni Immaterial de la Humanitat.

Presentació

Vull donar les gràcies a totes les persones que al llarg del temps han contribuït a fer que el Catllar s'hagi convertit en un poble casteller i, en especial, a Joan Rovira, autor d'aquest llibre, per totes les hores i la bona feina feta; us convido a gaudir d'aquesta obra, que ens parla del que ha passat a la Raval del Catllar durant els últims 250 anys.

Una salutació ben cordial,

JOAN MORLÀ I MENSA
Alcalde del Catllar
Agost de 2021

Nota preliminar

Aquest llibre que teniu a les mans és el fruit d'un capbussament de sis anys de durada en la història, castellera i no castellera, de la vila del Catllar. Arran del descobriment personal, a l'estiu de 2015, de les cròniques castelleres que Ramon Roca i Vilà, de qui ningú no sabia gaire cosa, havia escrit mentre residia a la vila, vaig començar una investigació que va ser la base del treball de recerca de batxillerat *El Catllar, la joia dels castells al Baix Gaià*, guanyador l'any 2017 del III Concurs de Treballs de Recerca de Temàtica Castellera de la Coordinadora de Colles Castelleres de Catalunya. El que aleshores va ser un tast de la història castellera de la vila durant els segles XVIII i XIX, ha esdevingut a dia d'avui un llibre que recull tota la tradició castellera local, des del ball de valencians del segle XVIII fins a l'actualitat, quan el Catllar ha esdevingut una plaça de primer ordre en el món casteller.

Per al treball s'ha fet servir el lèxic més habitual a la vila. Així doncs, el nom *plaça de la Vila*, l'oficial, s'ha descartat en pro de *la Raval*, el nom popular. Els topònims propers s'han escrit d'acord amb la parla de la zona: Torredembarra, per exemple, apareix com la Torre. L'anotació lingüística més important és la referent als castells, en què s'ha volgut plasmar els termes tradicionals del Catllar. El castell de dos membres per pis s'anomena *torre*; els castells amb un pilar a dins, *amb l'agulla*, i els que s'aixequen des de sota, *per baix*.

Durant el procés de creació del llibre s'ha accedit a totes les fonts textuais, primàries i secundàries, que han estat possibles i que han estat acompanyades o substituïdes per l'inacabable coneixement de Joan Olivé i Vidal, organitzador de les diades castelleres durant quaranta anys. Sense la seva complicitat, el seu caràcter i el seu suport incansable, res d'això no hauria estat possible.

El Baix Gaià, terra de castells

Entre el Camp de Tarragona i el Penedès s'hi troba el Baix Gaià, un territori que mai no ha gaudit d'una entitat pròpia reconeguda. El seu origen és el d'una terra de frontera: a una riba del Gaià, els territoris del comtat de Barcelona i, a l'altra, els de la taifa de Tortosa. Un cop la ratlla va anar allunyant-se, l'afiliació territorial del Baix Gaià va ser canviant durant segles, sempre dividit entre el Camp i el Penedès. A la vora del mar i a recer de les muntanyes, la vinya ha estat històricament el cultiu més explotat i que més riquesa ha aportat a la comarca. En l'àmbit de la cultura popular, és en conjunt la zona més densament poblada de viles castelleres. La seva afició a les torres humanes ja es troba documentada en el segle XVIII amb diversos balls de valencians i en el segle XIX s'hi veuen tots els castells més difícils fins aleshores, a excepció del cinc de nou. Durant el segle XX, s'hi manté encesa la flama castellera en els anys difícils i s'hi viu un esclat casteller en paral·lel a la resta del país. El segle XXI ha estat, de moment, magnífic per a les places del Baix Gaià i, en concret, al Catllar, on s'han vist castells difícilíssims. El Catllar ha estat històricament un dels llocs més importants del Baix Gaià i el seu terme ha exercit com a nexa entre la comarca i la resta del Camp de Tarragona. La proximitat al riu li ha permès desenvolupar activitat industrial abans que altres pobles de l'entorn i l'ha convertit en un centre econòmic important durant segles. La cultura popular i els castells en particular sempre hi han estat ben valorats i l'han dut a ser una de les places més importants de la zona tradicional.

LA COMARCA

Els rius i les muntanyes són els elements naturals més potents a l'hora de crear societats humanes. Des d'antic, els pobles s'han construït dalt dels turons, com a protecció, o a les valls vora els rius per garantir el subministrament d'aigua a la població. A les divisions territorials més bàsiques, les naturals, s'hi van afegir les polítiques, que van començar a dividir el territori en funció d'uns criteris més arbitraris, com la religió o la política.

Quan es parla del Baix Gaià, hom pot apreciar que es tracta del primer tipus de divisió, la comarca natural, marcada pel paisatge i l'orografia, però també per les comunitats humanes que hi viuen i tenen consciència de

pertinença a un territori. El segon nivell d'organització territorial mai no s'ha assolit, ja que en els darrers segles d'història el Baix Gaià ha estat, fins i tot, trossejat. Mil anys després del seu naixement com a territori humà, el Baix Gaià continua sense tindre una organització territorial pròpia, que en la Catalunya actual hauria d'incloure's en l'àmbit comarcal.

Les fronteres, com sol passar amb les comarques naturals, no són del tot clares i existeix encara el debat de quins pobles hi pertanyen i quins no. En el vessant més ampli, s'entén per Baix Gaià el territori compost pels municipis d'Altafulla, Bonastre, el Catllar, Creixell, la Nou, la Pobla, Renau, la Riera, Roda, Salomó, la Torre i Vespella, als quals cal afegir-hi l'antic terme de Tamarit, actualment part del municipi de Tarragona, i l'Argilaga, avui pertanyent a la Secuita però anteriorment al Catllar. En el cas de Bonastre i Roda, el criteri és variable. Actualment pertanyen a dues comarques diferents, Baix Penedès i Tarragonès, i, malgrat que els dos pobles s'han identificat de vegades amb el Penedès, han tingut històricament molta relació amb la zona del Baix Gaià, del qual es pot arribar a considerar que en són el límit septentrional. Com en qualsevol territori, les relacions entre els pobles no sempre han estat les més cordials, i una mostra en són les traces de literatura oral que han arribat a l'actualitat. Una dita popular del Baix Gaià, del Catllar en concret, diu: «Ferran tan tan / Tamarit tit tit / Altafulla gent de bulla / la Riera no tant / Ardenya les morenetes / i el Catllar la flor del Camp» (Bargalló, 1986: 80).

Sense voluntat de desenvolupar la història completa del Baix Gaià en la divisió territorial de Catalunya, es pot concloure que el territori neix formalment en el segle XI amb l'avenç de la conquesta cristiana. Fins i tot es pot arribar a establir els límits litorals de la comarca uns segles abans, ja que, curiosament, es pot delimitar el territori entre la torre dels Escipions, a Tamarit, i l'arc de Berà, a Roda. Si els dos monuments tenien alguna funció delimitadora concreta és un tema que han d'abordar els estudiosos de la matèria.

Sigui com sigui, es pot començar a parlar de Baix Gaià amb la conquesta per part dels comtes de Barcelona. El 988 el comte Borrell II va trencar el vassallatge amb el rei franc i Catalunya va esdevenir independent *de facto*. Aquell mateix segle X, la frontera ja es trobava al riu, i durant el segle XI es tenen les primeres notícies de fortificacions cristianes a la zona. A tall d'exemple, l'any 1011 ja apareix documentat el topònim de la Nou com a límit del terme castral del castell d'Albinyana. Durant aquell segle i el posterior s'edificaren la gran majoria dels castells que hi ha a la comarca, pràcticament a cada poble. El Baix Gaià va configurar-se i es van començar a establir assentaments que han acabat esdevenint els pobles actuals. El

llibre *L'expansió i afermament del feudalisme al Baix Gaià (segles XI i XII)*, d'Antoni Virgili, pot resultar d'interès per a tots aquells que vulguin conèixer la formació de la zona. A principis del segle XII, les fronteres catalanes van desplaçar-se cap al sud amb el restabliment de Tarragona com a seu arquebisbal i el Baix Gaià va deixar de ser un territori inestable a causa de la situació fronterera entre els regnes cristians i musulmans. Els límits de les diòcesis van incloure tot l'àmbit de la comarca a excepció de Salomó i Roda, que van mantenir-se al bisbat de Barcelona fins l'any 1957, quan van incorporar-se al de Tarragona.

A partir de l'establiment de les vegueries durant la baixa edat mitjana, el riu va esdevenir frontera i tots els pobles situats a la riba esquerra del Gaià va incloure's a la vegueria de Vilafranca, mentre que els de la dreta —el Catllar (que comptava amb l'Argilaga), Renau i Tamarit— estaven sota l'administració veguerial de Tarragona, tal com apareix al fogatge de 1378. La divisió va mantenir-se, amb alguns canvis, durant tota l'edat mitjana i part de la moderna fins al Decret de Nova Planta, que va suprimir les vegueries i va instaurar els corregiments, una divisió d'origen castellà. La nova administració va mantenir la capitalitat tant de Tarragona com de Vilafranca, però la zona del Baix Gaià va tornar a quedar trossejada sense cap criteri geogràfic. Només Vespella, la Nou i la Riera

Carro sortint del Catllar. Inicis del segle XX. Autor desconegut.

van quedar-se al corregiment de Vilafranca, mentre que la resta de pobles de la riba esquerra va passar a Tarragona.

Els corregiments borbònics van durar fins al 1833, amb l'establiment de les províncies actuals, però van ser breument substituïts pels departaments durant el temps que Catalunya fou part del Primer Imperi Francès. Un altre cop, el Baix Gaià va quedar dividit entre dos blocs: el departament de les Boques del Segre, amb capital a Lleida, i el departament de Montserrat, amb Barcelona com a capital. Quan el Principat va reincorporar-se al Regne d'Espanya, l'any 1814, van tornar els corregiments fins que es va fer oficial la divisió provincial. Des de 1833, el Baix Gaià es troba sencer a la mateixa administració després de segles de desunió. En l'àmbit judicial, però, el 1834 es van establir els partits judicials i gran part de la comarca, la de la riba esquerra del riu, va ser inclosa al partit judicial del Vendrell, mentre que els pobles de l'altra riba ho foren al de Tarragona.

No va ser fins a la Segona República, quan la Generalitat de Catalunya va crear les comarques, que gairebé la totalitat del Baix Gaià va quedar establerta en un mateix territori: la comarca del Tarragonès, a la qual pertany encara en l'actualitat. En els últims anys, hi ha hagut diverses iniciatives per tal de dinamitzar el territori i reivindicar-lo com a element històric i humà i també s'ha proposat, des de les institucions, la mancomunació dels pobles en diverses ocasions, a fi d'organitzar millor alguns serveis com ara la gestió de les deixalles. Més enllà de l'administració pública, gran part de la feina cohesionadora ha correspost als centres d'estudis d'Altafulla i la Torre, que, des de fa anys, han publicat treballs referents al Baix Gaià com a element unificador dels pobles de la zona. Encara queda molta feina per fer, com ara disposar de bones connexions de transport públic entre els diversos nuclis, i que el territori aconsegueixi prou autonomia administrativa per poder decidir quin model territorial vol.

ELS CASTELLS

Precisament, en aquest territori de pas entre el Camp i el Penedès, inclòs de vegades al primer i de vegades al segon, han tingut els castells humans el territori de màxima afició. Sovint s'ha parlat de la zona tradicional, el triangle entre Valls, Tarragona i Vilafranca, com el lloc on els castells són tradició des de fa segles. Aquestes tres ciutats són, sense discussió, els punts més importants de la història dels castells, però just a la categoria immediatament inferior ja s'hi poden trobar Altafulla, el Catllar o la Torre. Aquestes tres darreres han estat i són les places amb més potència del Baix Gaià, però la zona ha estat durant tres segles el territori amb més poblacions d'afició castellera. En el segle XVIII es té constància de l'existència de balls de valen-

cians al Catllar, a la Riera i a la Torre, i durant el segle XIX gairebé la totalitat dels pobles de la zona té documentades actuacions dels Xiquets de Valls, molts com a places de primer ordre del calendari casteller. La Torre va ser, el 1852, la tercera població a veure castells de nou, després de Tarragona i Vilanova. A la Pobla, on també s'hi va arribar a fer castells de nou, va morir-hi el 1868 «un casteller de Valls, Joan Mallorquí Bofarull, de desgràcia. Al caure del castell va rebotre de ventre al cap d'un que aguantava i es va rebentar» (*Crònica de Valls*: 16/5/36). El 1878 la Colla Vella va descarregar el pilar de vuit a Altafulla i l'any següent la Nova va fer el primer castell de nou documentat al Catllar. El 1881 es va sumar la Riera a les poblacions que documenten el tres de vuit aixecat per baix i un mes més tard es va veure el primer quatre de nou net de la història al Catllar.

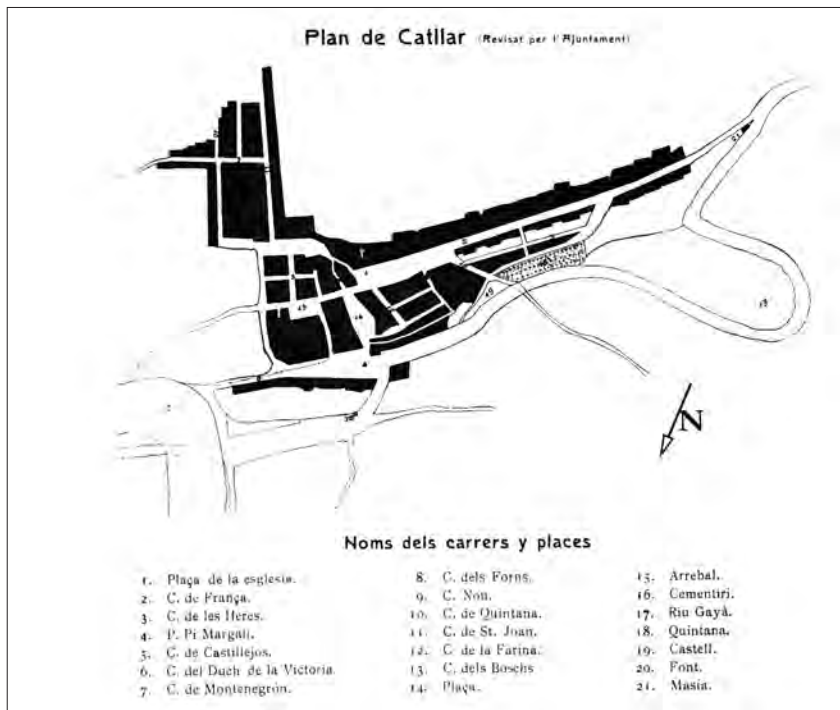
Després d'una llarga decadència iniciada a finals de segle, els castells van continuar vinculats al Baix Gaià en la mínima expressió possible fins que als anys trenta la Torre va esdevenir la plaça més important de la Renaixença casteller, ja que va ser l'única vila que va veure el tres de vuit carregat durant la Segona República. Amb l'esclat de la guerra i el franquisme com a element repressiu de la cultura popular, la presència casteller al Baix Gaià va disminuir, però va tornar a créixer a partir dels anys setanta amb el naixement de les colles d'Altafulla i la Torre. A partir de la Transició, es van recuperar moltes places castelleres de la zona i es va tornar a tindre la potència que s'havia tingut històricament. S'han vist castells de vuit pisos a tots els pobles del Baix Gaià a excepció de l'Argilaga, Renau i Roda, i els castells de nou han estat habituals a la comarca des del 1997. Des d'aleshores se n'han vist al Catllar, a la Torre, a Altafulla i a la Riera. La seva història popular, però, no s'ha limitat només als castells, sinó que també ha inclòs moltes altres manifestacions festives, tal com recollia Josep Bargalló i Valls l'any 1994:

Altafulla: Ball de Bastons, de Diables, de Pastorets, de Salita Fe, de Sant Martí, de Valencians, i castells. Ardenya: Ball de Bastons. El Catllar: Ball de Diables, de la Rosaura, de Sant Ignasi, de Serrallonga, de Valencians, i castells. Clarà: castells. Creixell: Ball de Diables, de Moros i Cristians, i castells. La Nou de Gaià: Ball de Santa Magdalena, i castells. La Pobla de Montornès: Ball de Pastorets, i de la Vídua Judith. La Riera de Gaià: Ball de la Santa Creu, de Santa Margarida, de Valencians, i castells. Roda de Berà: Ball de Diables, de Sant Bartomeu, de Valencians, i castells. Salomó: Ball del Sant Crist, i de Sant Isidre. Torredembarra: Ball de Bastons, de Cercollets, de Criades, de Dames i Vells, de Diables, de Gitanes, de Malcasats, de Pastorets, de la Rosaura, de Sant Joan, de Sant Elm, de Santa Magdalena, de Santa Rosalia, de Sebastiana del Castillo, de Serrallonga, de Valencians, de la Xiribita, Moixiganga, i castells. (Bargalló, 1994: 10)

El Baix Gaià ha estat i és un territori de vital importància per poder concebre per què els castells han esdevingut una pràctica tan aclamada. El Baix Gaià els ha vist néixer, créixer i, probablement, els veurà morir. Si des d'aquest territori tan singular no s'haguessin valorat els castells ja en el moment del seu naixement, difícilment s'hauria arribat fins on s'ha arribat en l'actualitat. El futur casteller de la comarca és desconegut, però de ben segur que continuarà oferint moments per a la història, i els castells que s'hi facin, siguin de set, de vuit o de nou, seran aplaudits amb energia per part dels aficionats.

EL CATLLAR

A l'extrem occidental del Baix Gaià s'hi troba el Catllar, situat a la riba dreta del riu i a una altitud de 59 metres sobre el nivell del mar. El seu terme municipal és el més gran de la comarca natural i el 2020 comptava amb una població que superava els 4.500 habitants. El municipi del Catllar

Plànol del Catllar. Edició de l'autor a partir de Francesc Carreras i Candi, Geografia general de Catalunya, vol. III, província de Tarragona. Barcelona: Albert Martín, 1908-1918, p. 326. Institut Cartogràfic i Geològic de Catalunya (ICGC)

limita al nord amb els de la Secuita i Renau; a l'est, amb els de Vespella i la Riera de Gaià; al sud, amb el de Tarragona, i, a l'oest, amb els de la Secuita i els Pallaresos. En l'actualitat, «el conjunt del terme municipal està sembrat d'urbanitzacions, com al llarg de tota la història es veié ocupat per masos. El terme, accidentat pels darrers contraforts de la serralada Litoral, està travessat pel riu Gaià en direcció nord-est a sud-est. Quan el riu arriba a la població, tot fent una giragonsa, continua el seu curs en direcció nord-sud» (Fuentes, 1999a: 55).

Tot indica que el topònim de la vila és d'origen llatí i prové de l'ètim CASTELLARE, de l'època tardana de la llengua. El significat del terme és el de 'lloc defensat per un castell', com recull el *Diccionari català-valencià-balear*. Des del terme llatí, el mot va anar variant amb la formació del català fins arribar a l'actual Catllar. El 1194 el topònim ja apareix sota la forma *Castlar*, que variarà en *Catlar* el 1405 i *Callar* entre els segles xvi i xviii. A partir del segle xviii s'imposa la forma actual, malgrat que en alguna ocasió apareix documentada la vila amb l'article aglutinat, *Alcatllar* (1720).

Si bé la història de la vila no comença formalment fins a l'edat mitjana, al terme ja hi vivia una comunitat de caçadors recol·lectors fa més de cent cinquanta mil anys. El jaciment dels Vinyets, a 1,5 km del nucli, va ser descobert el 1991 per un catllerenc pluridisciplinari, Josep Zaragoza, *Pep Calçó*. Aquell mateix any s'hi van dur a terme treballs arqueològics i van sortir-ne diverses eines del paleolític. En conjunt, «els Vinyets del Catllar han posat al descobert tres ocupacions a la vora del riu de grups d'homínids, que de forma cíclica visitaren el lloc i hi acamparen» (AADD, 1992: 46). Entre els segles viii i v abans de Crist, durant l'edat del ferro, va construir-se un poblat fortificat on ara s'alça el castell. Tot indica que abans de la conquesta cristiana de la zona ja existia una fortificació musulmana dalt del turó. No va ser fins al poblament cristià, però, que començà la història pròpiament dita del Catllar.

Si bé històricament s'ha parlat del 1066 com a origen de la vila, la primera referència explícita no apareix fins al 1136, quan els germans Bernat i Arnau de Viver establiren un acord amb Ramon de Puigmoltó per la concessió d'una quadra al terme. A partir d'aquesta data primerenca, les notícies sobre l'existència i desenvolupament del castell, vila i terme són habituals. El senyoriu del castell i de la vila va pertànyer inicialment a la nissaga dels Montoliu, que va mantenir-lo fins al segle xiv. Durant els cinc segles posteriors, el Catllar va passar per les mans de diversos senyors: els Requesens, els Olzinelles, els Queralt-Olzinelles, els Queralt, els Pallars i, finalment, els Queralt altre cop. El domini senyorial va durar fins al 1842, quan «Joan Baptista Maria III de Queralt i de Silva, vuitè comte de Santa

Coloma, va vendre a Josep Safont i Lluch els drets que tenia al senyoriu del Catllar» (Fuentes, 1999a: 179).

La vila closa es formà als peus del castell i va comptar des del començament amb una església romànica dedicada ja a Sant Joan Baptista. La datació més antiga de l'escut de la vila és del segle xv, quan presenta la forma que encara manté, l'*Agnus Dei*. En el segle xiv, el Catllar va ser un dels punts més destacats de la Guerra Civil Catalana i també hi va aparèixer el primer òrgan de govern de la vila, la Universitat,¹ arran d'un seguit de privilegis concedits per Elionor de Pallars, senyora del castell i una de les figures més importants de la història del Catllar, de qui Manuel Maria Fuentes i Gasó parla extensament a *El castell, vila i terme del Catllar* (s. xii-xviii), un llibre de referència per conèixer la història de la vila. El castell va ser el 1593 el lloc de naixença del virrei de Catalunya Dalmau III de Queralt, que fou assassinat el 1640 a Barcelona durant el Corpus de Sang, la revolta que va desencadenar la Guerra dels Segadors. A finals del segle xviii, l'església romànica va ser substituïda pel temple actual, d'estil classicista i que representa una de les construccions religioses més destacades d'aquell segle al Camp de Tarragona.

L'extens terme del Catllar, però, no es limitava a la vila que va créixer al voltant del castell, sinó que també estava format per altres nuclis de població. Els més destacats durant l'edat mitjana i la moderna foren l'Argilaga, Montbui, la Plana, el Mas Nou i el Mas Moragues, als quals cal afegir-hi un gran nombre de masos. L'agricultura ha estat històricament el principal actiu econòmic de la vila i terme, però la indústria hi ha tingut un paper destacat des del segle xvi. L'activitat econòmica de la vila ha estat vinculada històricament al riu, on es documenten molins drapers i paperers, així com la farga.

En l'àmbit de la cultura popular, el Catllar ha comptat des d'antic amb la presència de col·lectius que han donat vida a les celebracions de la vila. D'entre les diverses activitats que s'hi han desenvolupat històricament, els castells són l'element més destacat. La presència de torres humanes és una realitat des del segle xviii, quan el ball de valencians del Catllar comptava amb una trentena de balladors, que feren un castell de sis pisos l'any 1770 a l'Arboç. Durant el segle següent, la vila va veure grans castells per part de la Colla Nova dels Xiquets de Valls, que sempre comptava amb l'ajuda dels catllarencs aficionats als castells. A la Raval, la plaça castellera per excel·lència, hi va viure el millor cronista casteller del segle xix, Ramon Roca i Vilà.

¹ *Universitat* és un terme històric referent a l'administració municipal, que avui és conegut com a Ajuntament.

El segle xx va estar marcat per la manca d'actuacions castelleres durant tres quarts de segle, però a partir de 1975 es va recuperar la tradició, i així s'ha mantingut fins a dia d'avui. Els castells al Catllar no haurien estat el mateix sense la gestió que Joan Olivé n'ha fet, una feina difícil, però que ha comportat que la del Catllar s'hagi convertit en una de les diades més importants del calendari. La diada de festa major no ha destacat únicament pels castells que s'hi han fet, sinó també pel tracte que reben els castellers. Des d'anys enrere s'ha repartit aigua freda entre els castellers, un fet molt agraït per les colles, i també han pogut gaudir d'un pica-pica posterior als castells. La canalla, part essencial dels castells, sempre ha comptat al Catllar amb una gratificació. A més a més, l'actuació sempre ha disposat d'una imatge gràfica pròpia, que ha donat oportunitats a artistes propers i que ha esdevingut un tret diferencial de l'actuació castellerà de festa major.

El ball de valencians (s. XVIII)

El segle XVIII va ser de grans canvis a Catalunya. Va començar amb la mort sense descendència del rei Carles II el 1700, fet que va causar la Guerra de Successió Espanyola. El conflicte va enfrontar Felip de Borbó i l'arxiduc Carles d'Àustria com a pretendents al tron espanyol. Els catalans van posicionar-se majoritàriament amb l'arxiduc Carles d'Àustria, que s'havia compromès a mantenir les constitucions i la independència política del Principat. La guerra va acabar el 1714 amb la victòria del bàndol borbònic, que va suprimir les lleis i institucions catalanes. Durant els anys posteriors a la guerra, es va produir una gran repressió per part de les noves autoritats borbòniques. Malgrat els embats, el país va aconseguir prosperar i la indústria va créixer enormement. Al Camp de Tarragona, és una època amb gran presència de la vinya, i el comerç d'aiguardent esdevingué el principal motor econòmic del territori. La població va augmentar notablement i les festes majors visqueren una època esplendorosa que comptà amb una gran presència de balls. El de valencians, que acabava fent una torre humana, va tindre una gran acceptació entre el públic i molts pobles van comptar amb un ball propi. El Catllar tenia el seu, que va aconseguir situar-se com un dels millors balls de l'època. La vila va créixer en tots els aspectes i el nucli històric va prendre la forma que té encara en l'actualitat.

LA SITUACIÓ AL CATLLAR

Durant les dècades anteriors al canvi de segle, el Catllar havia experimentat un creixement que el va convertir en un dels pobles més rics del Baix Gaià, gràcies a la seva situació a la riba del riu i a la iniciativa dels senyors. L'agricultura es va mantenir com el motor principal de l'economia de la vila en uns segles en què la menestralia, els diversos molins i la farga van fer prosperar la vila en l'àmbit econòmic i demogràfic. La vila ja comptava, uns segles abans del XVIII, amb la presència d'alguns equipaments propis dels nuclis més importants, com ara l'hospital, que es trobava on ara hi ha l'ajuntament, el mestre o el metge.

La Guerra de Successió va marcar l'agenda local fins al 1713, quan les tropes borbòniques assoleixen el domini del Camp de Tarragona. El 1716 entra en vigor el Decret de Nova Planta i les seves reformes polítiques i

administratives. L'època posterior «estigué marcada per l'enorme esforç financer que els catllarencs, com els altres catalans, hagueren de suportar. La contribució del reial cadastre en fou la principal causa» (Fuentes, 1999: 393). L'economia local, però, va recuperar-se i el segle va acabar sent molt favorable per a l'activitat econòmica del Catllar. La vida associativa també va ser important, ja que els menestrals van organitzar-se per mitjà de la confraria de Sant Sebastià, que estava formada per homes de diversos oficis. L'ens incloïa, com indica Fuentes, «ferrers, moliners, sabaters, teixidors de lli o mestres de cases» (Fuentes, 1999: 701), entre d'altres. De la vida social de la vila en va néixer un ball de valencians, del qual no es coneixen els components, però que estava format per una trentena de persones el 1770.

La població del Catllar va veure's afavorida pel clima de bonança general i va anar augmentant a mesura que anaven passant els anys. El 1719, el terme comptava amb 138 cases, on vivien 754 persones. Unes dècades més tard, el 1753, els habitants havien pujat fins als 825. Finalment, segons el cens general de Floridablanca, de 1787, els vilatans ja arribaven gairebé al miler, uns 986. El creixement va ser abundós i va situar el Catllar com un dels termes més habitats del Tarragonès. L'expansió demogràfica de la vila durant el segle XVIII va comportar que s'hagués de transformar l'estructura del nucli històric a mesura que s'anaven construint cases a l'antic camí de Tarragona, l'actual carrer de França, així com

Entrada del Catllar, finals dels anys 1950 – inicis dels anys 1960. Antonio Peiró Calpe.

se'n reformaven les ja existents dintre la vila closa. Els carrers actuals, amb alguna modificació, són el resultat de la configuració que es va produir al Catllar durant el segle XVIII.

L'església de Sant Joan Baptista és un dels testimonis de la prosperitat del segle XVIII. El creixement demogràfic havia provocat que l'església antiga, construïda en el segle XII, hagués quedat petita. Inicialment, hi havia la voluntat d'ampliar el temple, però poc després ja es va començar a projectar l'església nova. El 1776 van començar les obres, que van ser comandades per Joan Carafí, mentre que l'arquitecte Joan Antoni Rovira s'havia encarregat del disseny arquitectònic previ. Posteriorment, Josep Prat, arquitecte també de la Seu Nova de Lleida i de la capella de Santa Tecla de la catedral de Tarragona, va modificar la traça de Rovira i va ser l'artífex de la forma final de la façana i el campanar. Catorze anys després de l'inici de les obres, va beneir-se la nova església. El temple és «de gust classicista amb certs trets barrocs» (Medina de Vargas, 1987: 43). La façana i el campanar són els elements més espectaculars de l'edifici, que presenta una disposició geomètrica de gran qualitat. Des d'aleshores, l'església del Catllar ha esdevingut un símbol de la vila i és admirada pels forasters i lluïda amb orgull pels catllarencs.

L'ORIGEN DELS CASTELLS

Des de les primeres albors de l'estudi castellístic, l'afany de conèixer amb seguretat quin és l'origen dels castells ha omplert moltes pàgines d'autors ben diversos. Els primers treballs, de principis de segle XX, corresponen a folkloristes amateurs que sovint suplien la manca d'un mètode científic amb la imaginació. Les seves suposicions van arribar a situar el naixement dels castells en èpoques i situacions del tot rocambolesques, considerant-los d'una antiguitat gairebé mitològica, a partir de lectures més literàries que històriques. Un cop arraconades les lectures fantàstiques, es va aconseguir situar l'origen al Camp de Tarragona durant l'edat moderna, ja fos com a evolució del ball de titans de Tarragona, que s'ha resolt que eren una espècie de capgrossos, o dels balls de valencians que també apareixen documentats en aquella època. Morant, a la seva *Història dels castells*, dona per acabada qualsevol discussió. «Aquest ball, sens dubte, tingué una relació molt directa amb l'aixecament de les torres humanes. Cal convenir, doncs, que aquesta dansa ha estat la precursora de l'actual manifestació castellera» (Morant, 1967: 47). Un cop seguits uns criteris científics, per tant, es va concloure i demostrar que els castells provenen del ball de valencians, una de les diversions més esteses i aplaudides al Camp durant els segles XVII i XVIII. L'estudi amb profunditat correspon als experts, però se'n pot fer una aproximació

ràpida a partir del nom que té el ball, on se'n troben de documentats i qui-
na era la tècnica que tenien a l'hora de ballar i aixecar torres.

El primer fet que defineix el ball és el nom. La denominació de *valencians* apareix amb les informacions més antigues i acaba coexistint com a sinònim dels Xiquets de Valls durant gran part del segle XIX. L'origen del ball se situa al Regne de València, on existien agrupacions que ballaven i acabaven amb una torreta d'uns pocs pisos d'alçada, que van acabar sent conegudes sota el nom de *muixeranga*, com encara se'ls anomena a dia d'avui. Jordi Bertran, estudiós dels balls de valencians, conclou que «la muixeranga nasqué com una part de la festa del País Valencià i des d'allí viatjà per amplis territoris de la península Ibèrica. En unes comarques concretes de Catalunya, amb el nom de ball de valencians, un cop evolucionat, esdevingué el fet casteller» (Bertran, 2019: 7).

La primera referència coneguda a la presència d'un ball de valencians en terres tarragonines és de l'any 1633, quan el rei Felip IV i la seva muller Isabel de Borbó visiten la ciutat de Tarragona, on se'ls va rebre amb un gran seguici d'entremesos i balls, entre els quals un de València:

El nombre de balls, sense comptar-hi els de la capital, eren en nombre de quaranta, havent-n'hi un del Regne de València; portant tots el seu vestit adequat [...] havent-n'hi una de molt notable que, entre giravolts i altres figures, acabava formant una campana, posant-se els uns de peu damunt els altres, fins a arribar a quedar un home sol, tornant una altra vegada a baixar, enmig dels acords de la música. (Català, 1980: 60)

Una dansa similar del País Valencià també va actuar a altres llocs de les corones d'Aragó i Castella durant aquell segle, però al Camp de Tarragona hi deixà una petjada que no hi fou, o no s'ha documentat, a altres zones de la península. Mig segle després de l'actuació del 1633, es té la primera notícia d'un ball de valencians de la contrada, el de Bràfim, que es componia de deu balladors i actuà a Tarragona per Santa Tecla de 1687. Durant el segle posterior, es documenta un nombre important de festes amb la presència dels valencians, així com un gran nombre de pobles que compten amb el seu ball propi. Amb els anys, el ball va anar tenint modificacions, i la torre que concloïa l'actuació va anar guanyant pes i convertint-se en el principal atractiu del ball.

La tècnica del ball de valencians va anar patint canvis constants durant els anys previs al naixement dels castells actuals. Durant el segle XVII i part del XVIII, el ball constava d'un nombre limitat de balladors, al voltant d'una desena, acompanyats per la gralla i el timbal. A la dècada de 1770, els balls ja compten amb més participants, un fet que els permeté aixecar castells més alts. Aquell 1770, el ball de valencians del Catllar va actuar a l'Arboç acompanyat de tres colles més, amb qui rivalitzà i que aconseguí superar

amb un castell de sis pisos. En aquella època s'incorpora un dels trets més importants dels anys futurs, la presència de xiquets petits muntant a les torres. La successió d'innovacions va continuar amb l'arribada dels primers castells de set pisos documentats, el 1802 a Tarragona. A banda de l'alçada, en aquell temps també es va canviar la manera de fer els castells, un fet transcendental per poder arribar fins més amunt. De l'estructura tradicional dels balls de valencians, en què el nombre de components anava disminuint de pis en pis, es va passar a una estructura en la qual cada pis tenia el mateix nombre de components. Els canvis tècnics no foren resultat d'un moment concret ni tots els balls els aplicaren. Els balls de valencians van anar patint un canvi constant que va desembocar en les colles de valencians de Valls, que van excel·lir en la tècnica i van fer néixer els castells actuals. Als pobles més perifèrics, el ball mai no va incorporar les millores en alçada i va mantenir la seva forma primigènia de ball i torreta. Els dos darrers exponents de ball de valencians tradicional foren el d'Arbeca i el de Vandellòs, que es van mantenir actius fins ben entrats els anys vint del segle xx. Als altres pobles, la dansa va perdre durant el xix tot l'interès popular i els castells van passar a ser l'únic protagonista. Per tal de poder observar com eren els antics balls de valencians, en les darreres dècades s'ha recuperat el ball a diverses localitats, amb Tarragona com a exemple més proper al Catllar.

1770. EL BALL DEL CATLLAR FA EL PRIMER CASTELL DE SIS PISOS

L'únic document conegut que parla del ball de valencians del Catllar és, també, una de les referències més importants per tal de conèixer el món de les torres humanes de finals del segle xviii. Els dies 22, 23 i 24 de gener de 1770 es van fer a l'Arboç unes festes especials amb motiu de la inauguració de la capella del Santíssim Sagrament, dins de l'església de Sant Julià. La festivitat havia de comptar amb totes les diversions imaginables de l'època. Els balls de valencians no van quedar-ne al marge i se'n contractaren quatre, de quatre pobles diferents.

Prèviament concertats, vingueren els balls dits valencians; el del Catllar, que féu el castell de sis sostres, acompanyat de la dolçaina, es reputà pel millor; el de la Riera, el del Vendrell i de Santa Margarida dels Monjos. Se'ls donà estatge en el quarter, llenya i palla par a les cambrades, corrent a son càrrec la manutenció, que la serviren els hostalers de la Gornal. Entre llevats de taula i balls a les cases, els quedaren 10 lliures a cada u d'ells. (Viaplana, 1927: 217)

La informació que Viaplana dona a *Notes Històriques de la Parròquia i Vila d'Arbós* és àmpliament coneguda entre els estudiosos de l'origen dels castells. Cervelló, Ferrando i Arroyo en fan una lectura majoritàriament

coincident. En conjunt, és possible destacar cinc aspectes interessants d'aquesta informació. El primer és el geogràfic. A l'Arboç, s'hi troben quatre balls: el del Catllar, el de la Riera, el del Vendrell i el de Santa Margarida i els Monjos. La distància d'aquests pobles, excepte els Monjos, a l'Arboç és considerable: unes quantes hores a peu. Les localitats dels balls i l'Arboç tenen en comú, com indica Bertran, que «pertanyen al pròsper territori de la vinya. Segons Josep Fàbregas, un dels canvis més evidents produïts al Camp de Tarragona durant el segle XVIII fou el desenvolupament de la vinya, que augmentà per comercialitzar el raïm per la demanda creixent de vi i aiguardent» (Bertran, 2019: 40). El segon és el fet que els balls actuessin sota un contracte previ en què «els primers es comprometien a ballar i aixecar castells, mentre que els organitzadors els garantien un lloc per poder dormir, llenya i palla, i el dret a realitzar la capta pública —llevat de taula—, que sembla que era un procediment habitual» (Cervelló, 2017: 43). El tercer, que es contractessin quatre balls, du intrínsec un component important de rivalitat entre les diferents agrupacions. En aquesta ocasió, el ball del Catllar va ser qui millor ho va fer, amb el castell de sis pisos com a element diferenciador. El quart aspecte és el nombre de balladors. Encara que no es digui explícitament, es pot esbrinar el nombre de gent del ball del Catllar que va prendre part de l'esdeveniment de l'Arboç. Tenint «en compte la disposició piramidal tradicional de les construccions aixecades pels balls de valencians, per aixecar el tronc hipotètic del castell de sis sostres, serien necessàries al voltant d'unes 18 persones» (Ferrando, Arroyo, 2001). Als membres que munten al castell cal sumar-los els que es devien a la pinya. En total, acabarien sent-ne una trentena. Finalment, hi ha l'apunt econòmic. Un cop acabades totes les actuacions, «a cada colla encara li van quedar 10 lliures netes, una quantitat respectable en aquella època si tenim en compte el preu que es pagava per un jornal de pagès: al darrer quart del segle XVIII, 10 lliures equivalien al pagament d'uns 33 jornals de treball» (Ferrando, Arroyo, 2001: 20). Es pot afirmar, per tant, que la tesi que el nombre de participants del ball era d'uns trenta no va desmentir-se.

En resum, la notícia de l'Arboç no és només important per a la història local del Catllar i del seu ball, sinó que serveix per saber com eren les actuacions dels valencians a finals del segle XVIII, on actuaven, quants eren, on dormien i quant cobraven. La referència de 1770, que ha estat qualificada d'"Atapuerca" casteller per Ferrando o de "llavor" per Bertran, és, fins ara, l'única referència sobre el ball de valencians del Catllar, que comptava amb una participació nombrosa de veïns i que va aconseguir ser el millor ball de les festes celebrades a l'Arboç el gener de 1770.

ÈPOCA DE PROHIBICIONS

L'estudi de les prohibicions és de gran utilitat per saber com era la vida en el passat. El primer que aporten és veracitat. Si un ball, una ideologia o una religió es prohibeix, és senyal que la seva existència és real i que suposa una amenaça al poder. Històricament, s'ha prohibit que les dones fessin teatre, professar la fe jueva o parlar en català. Les prohibicions són el mètode més fàcil d'intentar posar fi a allò que no agrada i que convé eliminar. L'Església, com a ens controlador de la moral humana, és l'origen de la majoria de les prohibicions que s'han fet històricament al país. Si bé els exemples exposats són generals, el Catllar tampoc va estar exempt de les seves prohibicions personalitzades. Els textos acostumen a aparèixer com a part dels llibres de visites pastorals, en què l'arquebisbe de Tarragona o un enviat deixava constància de la visita que s'havia fet a la parròquia, a l'estil d'un control rutinari. Actualment, tots els llibres parroquials del Catllar es troben conservats a l'Arxiu Històric Arxidiocesà de Tarragona (AHAT) i són consultables digitalment. Com comenta Bargalló, «les prohibicions dels arquebisbes, en les seves visites parroquials, eren molt habituals, especialment cap als elements festius i populars. Podríem dir que formaven part del que se n'esperava» (Bargalló *et al.*, 2018: 6). Durant les darreres dècades de segle XVIII es produeixen tres prohibicions interessants al Catllar, totes relacionades amb fets considerats indecents o de poca moral.

La primera proscripció data de l'any 1771, durant el pontificat de Joan Laurio i Lanzis. L'arquebisbe en qüestió no era gaire amic de les festes laiques, per molt tradicionals que fossin, ja que «no només va omplir els llibres de visites de tot l'arquebisbat de prohibicions, sinó que el 1773 va pressionar les autoritats de la ciutat de Tarragona perquè no permetessin que la Mulassa, que titllava de bèstia indecent, sortís a les cercaviles i processons» (Bargalló *et al.*, 2018: 6). L'encarregat de la redacció fou, per la seva banda, Josep Figuerola i Oller, vicari. L'escrit és la conseqüència als fets que s'hi exposen, que van tindre lloc a l'ermita de Sant Ramon.

Hallandonos informados de que en tiempo de Pasqua acostumbran concurrir muchas Personas en la Hermita de San Ramon del territorio de esta Parroquia. Bailan delante de la Hermita y Como Semejantes Bayles, le-xos de ser de la gloria de Dios y honor del referido Santo. Solo suelen servir para fomentar algunos males y escandalos, y acostumbran despues ser muy dificil su remedio. Por tanto procurando semejantes males prohibimos el que se bailen delante, ni en las inmediaciones de la Sta Hermita mandando al Rector, y Su Vicario zelen, e, invigilen la Observación de este nuestro mandato. Y encargamos assi mymo al Magnifico Bayle y Ayuntamiento de este

Pueblo coopere por su parte para que tenga este mandato el Cumplimiento que le es debido. (*Llibre de visitas de la parròquia del Catllà*, AHAT unitat 109, capsa 7: 80v)

Pel que sembla, els balls que es poguessin fer prop de les esglésies i ermites no eren gaire ben vistos per part del poder eclesiàstic i calia evitar com fos que els catllarencs tinguessin actituds impies. També s'encarrega a l'Ajuntament que facin complir la voluntat arquebisbal. L'obsessió de l'Església amb els balls públics es mantindria amb els temps, ja que només uns anys més tard, el 1791, es tornaria a dictar una prohibició, aquest cop referent als castells. En aquesta ocasió, el text no és únic del Catllar, ja que es troba inclòs també en altres llibres de visites pastorals de pobles del Camp i la Conca. Com apunta Bofarull, «es tracta d'un decret de visita de l'arquebisbe de Tarragona a Reus que es repeteix pràcticament amb les mateixes paraules a Ulldemolins i a l'Espluga de Francolí» (Bofarull, 2010: 1). En total són vint els pobles que presenten el missatge, des de la Torre el 1786 fins a l'Espluga el 1788. L'arquebisbe Francesc Armanyà i Font, vilanoví de naixement, va visitar el Catllar el 17 de juliol de 1786. La seva visita a la vila es va produir en una època en què s'estava construint l'església actual, que s'acabaria beneint el 1790. Al pas pel Catllar, Armanyà va deixar escrita la prohibició següent:

Prohibim severament qualsevol especie de balls, castells, representacions, y jochs en la Iglesia, llochs sagrats, profesons, y funcions sagradas, així mateix devant de la Iglesia, especialment quant se celebren los divinos ofis. Lo que deuen zelar per sa part los Pares de Republica, en cumplimiento de sa obligacio, y dels superiors ordes donats per S. M. y serà molt propi de son zel, y de la pietat cristiana impedir semblants diversions en tota la Parròquia los dias de festa, mentras se celebra la misa y altres ofis en la Iglesia. (*Llibre de visitas de la parròquia del Catllà*, AHAT unitat 109, capsa 7: 88v-90r)

Si bé l'escrit no certifica que el ball de valencians del Catllar seguís actiu setze anys després de la seva referència a l'Arboç, és testimoni que la construcció de castells dins i fora de l'església, amb missa o sense, era un fet que s'havia donat en algun lloc de l'arxidiòcesi. A més a més, torna a ser una referència que la paraula *castell* ja era d'ús habitual entre els ciutadans a l'hora de parlar de les construccions que feien els balls de valencians.

Finalment, una de les prohibicions de més interès que s'han recollit al Catllar durant el segle XVIII és referent a la vestimenta immodesta que duïen les catllarenques. El rector, segurament cansat que les vilatanes tinguessin una actitud immoral, degué pensar que una ordre de l'arquebisbe aconseguiria fer-les desistir. No hi ha constància que les dones de la vila deixessin

de vestir d'aquesta manera, però l'escrit és avui un exemple del masclisme que hi ha hagut històricament en tots els àmbits socials i, en particular, des de l'Església catòlica, que no tolerava que les dones ensenyessin gaire carn.

Constantnos la immodestia ab que moltras donas, aixi solteras com casadas, van ab los pits descuberts, y ab modo verdaderament escandalos, manam al Reverent Rector, Vicari, Confessors, y Predicadors apliquent, com deuhén, son zel en desterrar tant pernicios abus, ponderant â las culpables los mols, y gravissims danys de las animas, de que se fan responsables, y per ningun mal se admetian a la Sagrada mesa de la Santa Comunio, mentras nos prevenian ab la deguda modestia. (*Llibre de visitas de la parròquia del Catllà*, AHAT unitat 109, capsa 7: 89r)